

УДК 002.6:007

КОРНІЛОВ І.Є., кандидат фізико-математичних наук,
експерт з питань національної безпеки
КЛІТЧЕНКО О.С., кандидат політичних наук,
експерт з питань національної безпеки
АНДРЕЙЧУК В.С., шеф-редактор журналу “Інформація та безпека”

ІНФОРМАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ СУБ’ЄКТІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті досліджені методологічні та теоретичні аспекти інформаційної взаємодії суб’єктів масової комунікації під час суспільних трансформацій в Україні. Доведено взаємозв’язок між сутнісними змінами базових соціально-економічних індексів та значущими суспільно-політичними подіями і запропоновано низку заходів із вдосконалення інформаційно-комунікаційних механізмів співпраці органів влади та суспільства.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, інформаційна взаємодія, соціально-економічні та суспільно-політичні трансформації, моделювання, безпека.

Аннотация. В статье исследованы методологические и теоретические аспекты информационного взаимодействия субъектов массовой коммуникации во время общественных трансформаций в Украине. Доказана взаимосвязь между существенными изменениями базовых социально-экономических индексов и значимыми общественно-политическими событиями, предложен ряд мер по усовершенствованию информационно-коммуникационных механизмов сотрудничества органов власти и общества.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, информационное взаимодействие, социально-экономические и общественно-политические трансформации, моделирование, безопасность.

Summary. In this article methodological and theoretical aspects of information exchange between entities of mass communication at the time of social transformations in Ukraine are researched. It is proved the correlation between significant changes in the basic socio-economic indices and significant socio-political events, a number of measures to improve information and communication mechanisms for cooperation of the authorities and society are proposed.

Keywords: information and communication technologies, communication, socio-economic and socio-political transformation, modelling, security.

Постановка проблеми. На етапі започаткування процесів модернізації різних сфер життєдіяльності суспільства, прискореного реформування економічної системи до основних передумов успішної реалізації запропонованих владою ініціатив, створення широкої соціальної бази підтримки державної політики у цих напрямках було віднесено “подолання негативних тенденцій у формуванні довіри людей до влади і держави” [1]. Така постановка задачі з боку влади набуває особливої актуальності на сучасному етапі суспільних трансформацій, оскільки сфера інтересів різних соціальних груп і шарів суспільства значною мірою зміщується у площину політичного протистояння напередодні парламентських виборів 2012 року.

Метою статті є дослідження методологічних та теоретичних аспектів інформаційної взаємодії суб’єктів масової комунікації під час суспільних трансформацій в Україні.

Виклад основних положень. В короткостроковій перспективі (в період підготовки до виборів) поточні результати та проміжні підсумки процесів модернізації і реформування становитимуть предметне середовище взаємовідносин основних протидіючих

суб’єктів – “провладних” та “опозиційних” сил. При цьому природно, що “змагання цих сил за симпатії та прихильність електорату” під час виборчого процесу зростаючими темпами відбуватимуться у площині функціонування інформаційного простору України у сфері застосування інформаційних технологій впливу на громадськість з метою досягнення власних групових інтересів.

Підтвердженням таких висновків можуть слугувати результати моніторингу, які свідчать, що інформаційний простір України функціонує зараз в умовах активного продукування інформаційного ресурсу, розвиток якого:

- являє собою динамічний процес створення, розповсюдження та збереження проблемноорієнтованої інформації;

- відображає та формує за допомогою засобів масової інформації ставлення соціальних груп, суспільних шарів, широких верств населення до трансформаційних процесів;

- впливає на:

  - поточне функціонування соціально-економічної та суспільно-політичної сфер життєдіяльності,

  - способи реагування суспільства на обрані владою форми та методи реалізації державної політики модернізації і реформування.

В той же час слід визнати, що вказана спрямованість у напрямках розвитку інформаційного простору України, “інформаційне” протистояння “провладних” і “опозиційних” сил буде також істотно впливати на розвиток процесів суспільних трансформацій в середньостроковій перспективі, зокрема, на процес чергових президентських виборів 2015 року. При цьому, той чи інший спосіб використання інформаційного ресурсу, що продукується і використовується, має зараз та матиме у майбутньому безпосереднє відношення до формування:

- позицій емоційного сприйняття і оцінки окремими особистостями та суспільством в цілому соціальних змін і політичних процесів, які відбуваються;

- мотивацій і аргументів, узагальнених позицій і переконань, цілей і інтересів соціальних груп та суспільних прошарків;

- “міфів і пліток” як засобу маніпулювання громадською свідомістю під час реформ.

В цілому ж відображення в інформаційному просторі України процесів модернізації і реформування, а також характеру взаємовідносин основних суб’єктів цих процесів дає підстави для висновку про необхідність корегування загальних принципів управління процесами суспільних трансформацій на сучасному етапі їх реалізації. За своєю сутністю найбільш прийнятним сьогодні для суспільства є усвідомлення того, що:

- фаза “політичного адміністрування” процесів суспільних трансформацій, модернізації та реформування економічної системи вичерпала свої можливості у запропонованих владою способ, формах і методах їх реалізації;

- формат взаємовідносин “суспільство-влада” перейшов у фазу масової комунікації з характерними для суб’єктів взаємодії елементами психологічних форм емоційного ставлення до реформ, сприйняття ходу їх реалізації [2 – 4].

При цьому, в коротко- та середньостроковій перспективі інформаційна складова вдосконалених механізмів реалізації регуляторної політики влади повинна забезпечувати виконання наступних соціальних функцій:

інтерактивної функції прямих та зворотних зв’язків між суб’єктами масової комунікації з метою підвищення ефективності діяльності системи органів державної

влади, концентрації зусиль на тих напрямках, які найбільше відповідають очікуванням суспільства;

перцептивної функції забезпечення розуміння та сприйняття громадськістю системних рішень і практичних заходів влади у сфері суспільних трансформацій, підвищення на цих засадах довіри людей до влади та держави.

Створення вдосконалених інформаційно-комунікаційних механізмів підвищення ефективності діяльності влади, підтримки прийняття державних рішень з метою обрання та реалізації оптимальних шляхів забезпечення національної злагоди, сталого соціально-економічного розвитку суспільства, кількісного та якісного підвищення добробуту населення потребує здійснення низки додаткових заходів за спільною участю влади та структур громадянського суспільства. Зокрема, на переконання авторів, потрібно:

- *в методологічному контексті* – започаткувати широке прозоре обговорення у фаховому середовищі особливостей спільного функціонування економічної та політичної систем суспільств з метою визначення деструктивних чинників їх взаємного впливу, запобігання розвитку взаємопов'язаних негативних процесів, налагодження конструктивного діалогу у форматі стосунків “суспільство-влада”;

- *в контексті фундаментальних та прикладних досліджень* – реформувати систему наукового забезпечення та супроводження процесів прийняття і реалізації державних рішень на принципах функціональної міжвідомчої координації, мережної проблемноорієнтованої взаємодії за участю спеціалізованих недержавних структур та профільних наукових центрів з метою систематизації існуючих, розробки додаткових, практичного застосування апробованих наукових засад ситуаційного моделювання, поточного моніторингу, перспективного прогнозування, ефективного менеджменту конфліктних ситуацій;

- *в плані реалізації організаційних заходів* – створити та залучити до практики господарювання дієві комунікаційні механізми співробітництва державних та недержавних структур з метою формування “пакетів соціальних замовлень” різних рівнів, розробки та втілення в життя стратегій їх реалізації шляхом консолідації зусиль суспільства і влади.

Щодо першої групи заходів, на думку авторів, достатньо показовою ілюстрацією взаємозв'язку процесів, які відбуваються в економічній та політичній системах суспільства, є репрезентативне опитування ставлення громадян України до тих чи інших сторін суспільного життя, проведене у грудні 2010 р. дослідницьким інститутом IFAK Ukraine на замовлення Української редакції Deutsche Welle [5]. Опитування проводилося серед дорослого населення країни, при цьому допускалася відповідь на 3 (три) питання із запропонованого переліку.

За результатами опитування понад 83 % відповідей можна групувати за ознаками інформаційного відображення тих чи інших сторін функціонування економічної системи суспільства. В той же час, за аналогічним принципом до питань інформаційного відображення ставлення громадян до політичної системи суспільства можна віднести близько 89 % відповідей.

В разі створення і застосування інформаційно-комунікаційних механізмів підвищення ефективності діяльності влади, більш коректне обґрунтування необхідності спільного розгляду особливостей функціонування економічної та політичної систем суспільства впливає із кореляційного аналізу змістовних ознак часового розвитку соціально-економічних та суспільно-політичних трансформаційних процесів.

А саме, на Рис. 1 наведена часова інтерполяційна функціональна залежність протягом 1990 – 2010 років індексу фізичного обсягу валового внутрішнього продукту

держави ІФОб у цінах базового 1990 р., аналогічного індексу ІФОбос у розрахунку на одну особу, а також приведенного індексу доходів населення ІДПБ. Вказані індекси (умовно позначені – ІБ) розраховані авторами на базі відповідних індексів у цінах попереднього року (умовно позначені – ІПР), статистичних даних [6 – 10], методології та рекомендації Державної служби статистики України [11 – 12] за формулами:

$${}^2\dot{A}_{1990} = 100 \%; \quad {}^2\dot{A}_{1990+j} = {}^2\dot{A}_{1990} \prod_{j=1}^i \left(\frac{{}^2\dot{D}_{1990+j}}{100} \right);$$

$${}^2\ddot{A}_{1990} = 100 \%; \quad {}^2\ddot{A}_{1990+j} = {}^2\ddot{A}_{1990} \frac{{}^2\ddot{A}_{1990+j}}{{}^2\ddot{N}\ddot{O}\ddot{A}_{1990+j}};$$

$$i = 1, 2, \dots, 20.$$

Тут: ІДБ та ІСЦБ – індекс доходів населення та індекс споживчих цін, відповідно, у цінах базового 1990 року. Крім того, на переконання авторів, введення до розгляду приведенного індексу доходів населення ІДПР у визначений формулами спосіб виключає із розгляду вплив інфляційного фактора, дозволяє об’єктивно оцінити відносну спроможність задоволення потреб населення за рахунок доходів порівняно із 1990 роком.

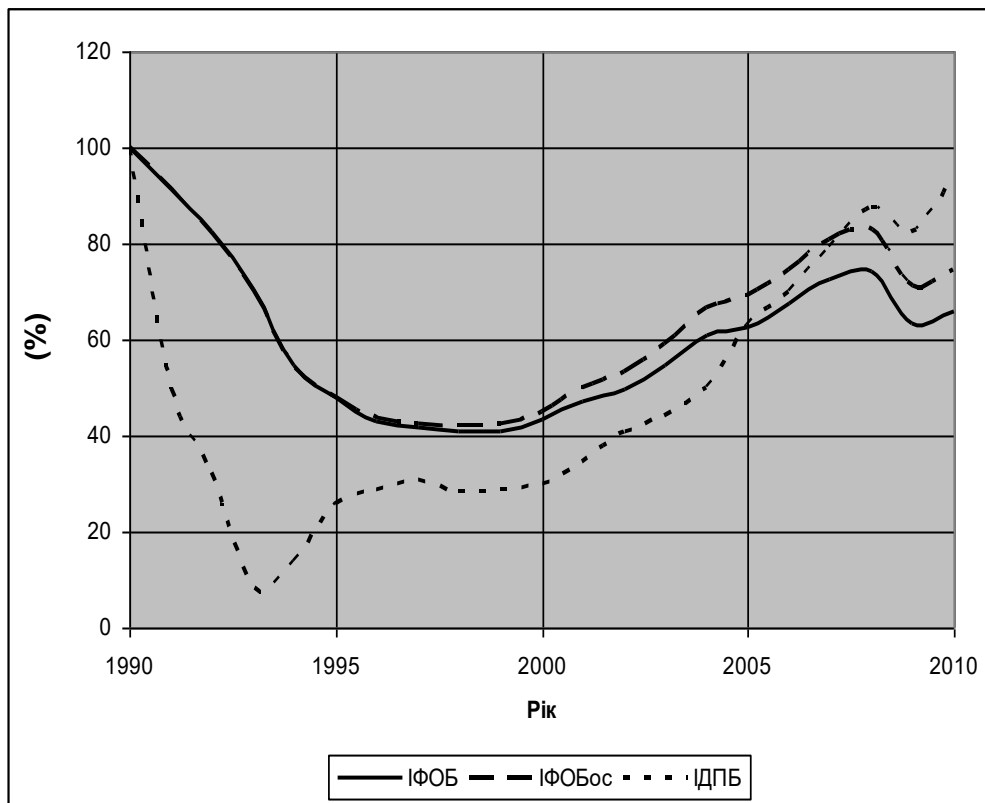

Рис. 1. Зміна індексів ІФОб, ІФОбос та ІДПБ до базового 1990 року

На підставі отриманих результатів введемо також до розгляду змістовні індикатори індексів ІФОб, ІФОбос та ІДПБ, що розраховуються за формулами:

$$\begin{aligned} \text{ІФОБ1}(t) \Big|_{t=1990+i} &= \left[\frac{d}{dt} \text{ІФОБ}(t) \Big|_{t=1990} \right]^{-1} \frac{d}{dt} \text{ІФОБ}(t) \Big|_{t=1990+i} ; \\ \text{ІФОБ2}(t) \Big|_{t=1990+i} &= \left[\frac{d}{dt} \text{ІФОБ1}(t) \Big|_{t=1990} \right]^{-1} \frac{d}{dt} \text{ІФОБ1}(t) \Big|_{t=1990+i} ; \\ \text{ІФОБ1ос}(t) \Big|_{t=1990+i} &= \left[\frac{d}{dt} \text{ІФОБос}(t) \Big|_{t=1990} \right]^{-1} \frac{d}{dt} \text{ІФОБос}(t) \Big|_{t=1990+i} ; \\ \text{ІФОБ2ос}(t) \Big|_{t=1990+i} &= \left[\frac{d}{dt} \text{ІФОБ1ос}(t) \Big|_{t=1990} \right]^{-1} \frac{d}{dt} \text{ІФОБ1ос}(t) \Big|_{t=1990+i} ; \\ \text{ІДПБ1}(t) \Big|_{t=1990+i} &= \left[\frac{d}{dt} \text{ІДПБ}(t) \Big|_{t=1990} \right]^{-1} \frac{d}{dt} \text{ІДПБ}(t) \Big|_{t=1990+i} ; \\ \text{ІДПБ2}(t) \Big|_{t=1990+i} &= \left[\frac{d}{dt} \text{ІДПБ1}(t) \Big|_{t=1990} \right]^{-1} \frac{d}{dt} \text{ІДПБ1}(t) \Big|_{t=1990+i} ; \end{aligned}$$

$i = 0, 1, \dots, 20.$

Тут: ІФОБ1, ІФОБ1ос та ІДПБ1 – індикатори тенденцій зміни відповідних індексів, які в математичному контексті характеризують відносні величини поточного значення першої похідної тієї чи іншої функції порівняно із базовим роком; ІФОБ2, ІФОБ2ос та ІДПБ2 – індикатори динаміки зміни відповідних індексів, пропорційні другій похідній функцій, які розглядаються. Результати розрахунків вказаних індикаторів наведені на Рис. 2 – 3.

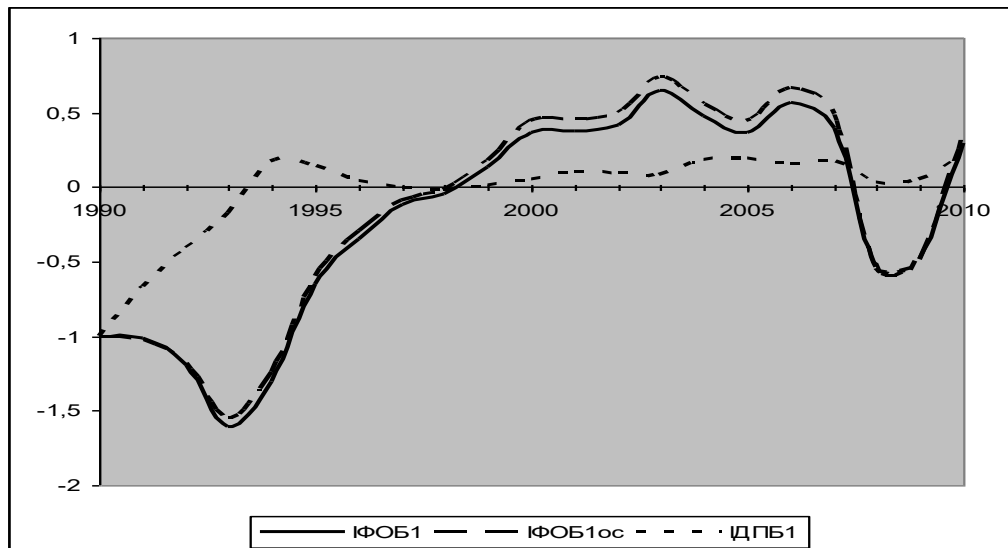

Рис. 2. Тенденції зміни індексів ІФОБ, ІФОБос та ІДПБ протягом 1990 – 2010 років

5	Загально-українська акція “Україна без Кучми”, відставка Уряду	січень - травень 2001 р.	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Локальний екстремум
6	Парламентські вибори	березень - травень 2002 р.	Не визначено	Не визначено	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Не визначено
7	Вибори Президента України	жовтень 2004 - січень 2005 р.	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Локальний екстремум
8	Парламентські вибори	березень - квітень 2006 р.	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Тенденція до локального екстремуму	Тенденція до локального екстремуму	Тенденція до локального екстремуму
9	Позачергові парламентські вибори	вересень - жовтень 2007 р.	Тенденція до локального екстремуму	Тенденція до локального екстремуму	Тенденція до локального екстремуму	Локальний екстремум	Локальний екстремум	Локальний екстремум
10	Вибори Президента України	січень - лютий 2010 р.	Тенденція до локального екстремуму	Тенденція до локального екстремуму	Тенденція до локального екстремуму	Тенденція до локального екстремуму	Тенденція до локального екстремуму	Тенденція до локального екстремуму

Аналіз свідчить, що в системі індикаторів ІДПБ1, ІФОб2 та ІФОб2ос у 70 % випадків спостерігається наявність *змістовних функціональних ознак*, які відповідали у часі значущим суспільно-політичним подіям. Для решти 30 % випадків характерне отримання прогностичних експертних оцінок поточного розвитку процесів, які передбачили настання найближчим часом значущих суспільно-політичних подій.

В частині реалізації заходів другої групи, на переконання авторів, на особливу увагу заслуговує розробка:

прямих математичних моделей інформаційного відображення взаємодії суб’єктів масової комунікації в інформаційному просторі України;

зворотних методів отримання критеріальних прогностичних оцінок щодо особливостей спільного розвитку соціально-економічних та суспільно-політичних процесів на базі інформаційно-комунікаційних технологій;

структурних, імовірнісних, динамічних тощо комунікаційних моделей взаємодії суб’єктів суспільних трансформацій, прикладних методів ефективного менеджменту конфліктних ситуацій.

Актуальність таких досліджень обумовлена тенденціями підвищення впливу інформаційно-комунікаційних механізмів на процеси світового суспільного розвитку, потребами розширення застосування інформаційних технологій в системах ситуативного аналізу, розробки стратегій і програм реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави.

Наукова новизна можливих результатів полягатиме у створенні теоретичних засад, на підставі яких можуть бути розроблені нові методи та інформаційно-комунікаційні технології підтримки прийняття державних рішень з реалізації відповідних стратегій і програм.

Враховуючи наведені вище результати досліджень авторів щодо індикаторів значущих функціональних ознак, пряма математична модель інформаційного

відображення взаємодії суб’єктів масової комунікації може бути сформульована у вигляді наступної багатопараметричної задачі Коші:

$$\frac{d^2}{dt^2} \vec{IE}(t) = A_1(t) \frac{d}{dt} \vec{IE}(t) + A_2(t) \vec{IE}(t) + A_3(t) \vec{IP}(t);$$

$$\vec{IE}(t) \Big|_{t=t_0} = \vec{IE}_0; \quad \frac{d}{dt} \vec{IE}(t) \Big|_{t=t_0} = \vec{IE}_1;$$

$$\frac{d^2}{dt^2} \vec{IP}(t) = B_1(t) \frac{d}{dt} \vec{IP}(t) + B_2(t) \vec{IP}(t) + B_3(t) \vec{IE}(t);$$

$$\vec{IP}(t) \Big|_{t=t_0} = \vec{IP}_0; \quad \frac{d}{dt} \vec{IP}(t) \Big|_{t=t_0} = \vec{IP}_1;$$

де: $\vec{IE} = (IE_1, IE_2, \dots, IE_{NIE})^T$ та $\vec{IP} = (IP_1, IP_2, \dots, IP_{NIP})^T$ – NIE -параметричний та NIP -параметричний вектора-стовпці інформаційно-комунікаційних індикаторів, які характеризують результати функціонування економічної та політичної систем; $\vec{IE}_j = (IE_{j,1}, IE_{j,2}, \dots, IE_{j,NIE})^T$ та $\vec{IP}_j = (IP_{j,1}, IP_{j,2}, \dots, IP_{j,NIP})^T$ – вектора-стовпці початкових умов ($j = 0, 1$); $A_1[NIE \times NIE]$, $A_2[NIE \times NIE]$, $A_3[NIE \times NIP]$, $B_1[NIP \times NIP]$, $B_2[NIP \times NIP]$, $B_3[NIP \times NIE]$ – матриці-коефіцієнти, які визначаються у відповідності до моделей спілкування суб’єктів взаємовідносин.

Висновки.

Розв’язання наступних двох типів задач не може бути виконане в рамках обмежень семантики та методології однієї з обраних дисциплін і є міждисциплінарною проблемою. Їх розв’язання потребує, щонайменше: системного підходу, застосування теоретичних та прикладних методів групового аналізу, абстрактної алгебри, економіко-математичного моделювання, інформаційно-статистичного забезпечення, розгляду процесів, що відбуваються, з позицій загальних положень соціології, психології та політології, теорій ймовірності, комунікації, спілкування, конфліктів тощо.

На переконання авторів, необхідність здійснення заходів третьої групи обумовлена тим, що у багатьох випадках використання інформаційного ресурсу, який продукується та розповсюджується певними соціальними групами та суспільними шарами, має ознаки загроз національній безпеці держави [13], зокрема:

- *державній безпеці* – в частині проявів “сегментації” (автономізації) ставлення до процесів суспільної модернізації і реформування за “цивілізаційно-орієнтованими” або “націонал-патріотичними” критеріями;
- *внутрішньополітичній безпеці* – в частині дестабілізації політичної ситуації, функціональної розбалансованості політичної системи суспільства;
- *економічній безпеці* – в частині стримування процесів “оздоровлення” економіки та соціального розвитку держави;
- *інформаційній безпеці* – в частині використання інформаційного простору з метою “маніпулювання” громадською свідомістю, “програмування” потрібних настроїв та формування атмосфери “очікування передреволюційних подій”.

Використана література

1. Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році : Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2010 року. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0008525-10](http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0008525-10)

2. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации / Г.Г. Почепцов. – М. : “Рефл-бук”. – К. : “Ваклер”. – 2001. – 656 с.
3. Массовая коммуникация. – Режим доступу : [//www.ru.wikipedia.org/wiki](http://www.ru.wikipedia.org/wiki)
4. Массовая коммуникация. – Режим доступу : [//www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?RCok:!qussztoqg.oo](http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?RCok:!qussztoqg.oo)
5. В Україні зростає стурбованість економічною ситуацією. – Режим доступу: [//www.dw-world.de/dw/article/014771923,00.html](http://www.dw-world.de/dw/article/014771923,00.html)
6. Модернізація України – наш стратегічний вибір : щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.
7. – Режим доступу : [//www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2002/vvp/vvp_kv/122002.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2002/vvp/vvp_kv/122002.html)
8. – Режим доступу : [//www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2004/vvp/ind_vvp/ind_vvp_u/arh_indvvp.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2004/vvp/ind_vvp/ind_vvp_u/arh_indvvp.html)
9. – Режим доступу : [//www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/arh_dvn_kv_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/arh_dvn_kv_u.htm)
10. – Режим доступу : [//www.profmeter.com.ua/Encyclopedia/detail.php?ID=875](http://www.profmeter.com.ua/Encyclopedia/detail.php?ID=875)
11. Методика розрахунку валового внутрішнього продукту виробничим методом і за доходами. – Режим доступу : [//www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/nr/nr_04.pdf](http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/nr/nr_04.pdf)
12. Методичні рекомендації щодо розрахунку валового внутрішнього продукту у постійних цінах. – Режим доступу: [//www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/nr/nr_17.pdf](http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/nr/nr_17.pdf)
13. Про основи національної безпеки України : Закон України 19.06.03 р. № 964-IV. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15](http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15)

~~~~~ * * * ~~~~~